

WOOD

4

sustainability

*p*_{rocessing}

*c*_{onstruction}

*p*_{roduct}

*d*_{esign}

2024

Wood 4 Sustainability

Processing, Construction, Products and Design

2024

Főszerkesztő: Dr. Csiha Csilla

Wood 4 Sustainability

Processing, Construction, Products and Design

2024

SOPRONI EGYETEM KIADÓ

SOPRON, 2024

Közreadó a Soproni Egyetem Faipari Mérnöki és Kreatívipari Kara

Felelős kiadó: Prof. Dr. Fábián Attila

a Soproni Egyetem rektora

Főszerkesztő

Dr. Csiha Csilla Mária

Szerkesztők

Prof. Dr. Kósa Balázs, Prof. Dr. Magoss Endre, Dr. habil. Németh László

Lektorok

Gerencsér Kinga Címzetes Egyetemi Tanár, Szabadhegyi Viktor Címzetes Egyetemi Docens,
Prof. Dr. Alpár Tibor, Prof. Emeritus Tolvaj László, Prof. Dr. Markó Balázs

Technikai szerkesztő

Mucsi Zsuzsanna

ISBN 978-963-334-541-2 (pdf)

DOI: <https://doi.org/10.35511/978-963-334-541-2>

Creative Commons license: BY-NC-SA 4.0 DEED

Nevezd meg! Ne add el! Így add tovább! 4.0 Nemzetközi
Attribution – Non commercial – Share Alike 4.0 International

Tartalom

A klímaváltozás hatása a faipari kutatásokra	11
<i>Magoss Endre, Csiha Csilla</i>	
Faanyagok dinamikus szilárdságvizsgálata	19
<i>Orbán Gábor, Kánnár Antal</i>	
A vastagság figyelembe vétele a mikrohullámú radarral történő sűrűség és nedvességtartalom beclés során	29
<i>Jakócs Mihály, Bejó László</i>	
Szürke nyár (<i>Populus × canescens</i>) fűrészáru szilárdság-beclésének lehetőségei	39
<i>Ács Ruben, Vécs Martin László, Hantos Zoltán</i>	
A klímaváltozás hatása a faanyag mennyiségére és minőségére	51
<i>Sütő Anett Ibolya, Báder Mátyás, Németh Róbert</i>	
Natúr és hőkezelt platán fatestének faanyagvédelmi, tartóssági vizsgálatai I. rész: Egyes fafizikai tulajdonságok és változásaik.....	60
<i>Buga-Kovács Luca, Horváth Norbert</i>	
Szintérreprodukció a csomagolóanyag-nyomtatásban – A flexográfiai és a digitális nyomtatás komparatív vizsgálata	67
<i>Maňúrová Klaudia, Horváth Csaba, Preklet Edina</i>	
2-5 rétegből álló kisméretű rétegelt-ragasztott tölgy fűrészáru hajlítóvizsgálata	79
<i>Báder Mátyás, Fehér Sándor, Horváth Dénes Ákos</i>	
Termo-hidromechanikusan módosított tölgy érettfá nyomóvizsgálatai tulajdonságai különböző nedvességtartalmakon	88
<i>Báder Mátyás, Németh Róbert, Gecseg Péter Pál</i>	
Finite element analysis of furniture structures made from underutilized wood species.....	95
<i>Zsófia Benedek-Csányi, József Garab</i>	

Relationships of Fibers length and Ring Width with Precipitation and Temperature on Wood of <i>Robinia pseudoacacia</i>	104
<i>Fath Alrhman Awad Ahmed Younis, Mátyás Báder, Miklós Bak, Róbert Németh</i>	
Comparison of barks of deciduous and coniferous trees	113
<i>Hiba Khalifa, Róbert Németh</i>	
Ecological and Health Implications of Microplastics in Water: A Short Review	121
<i>Omar Saber Zinad, Csilla Csiha, Dhafer Saber Zinad, Ali Fahem Al-Mamoori</i>	
Cultural Preservation Meets Modern Design: Investigating the Impact of Traditional Woodcarvings on Natural Ventilation in Johor, Malaysia	131
<i>Noor Roziana Binti Abdul Rahim, Kovács Zsolt</i>	
Smart Network: The Role of Meta-Organizational Networks in the Sustainability-Digital Transition	150
<i>Andrea Reményi</i>	
Investigating the stability of wooden lake piles: the influence of dynamic MOE and pile length on buckling behavior	161
<i>Brougui Marwa, Krisztián Andor</i>	
Wood-based composites for 3D printing filaments to use in technical applications....	175
<i>Mihályi Domonkos, Garab József, Alpár Tibor</i>	
Clustering analysis of the nineteen most populous Hungarian cities using Urban Atlas Building Height Data from Copernicus Land Monitoring Service's 10m raster maps	191
<i>Zsolt Tóth</i>	
Az európai LVL gyártás helyzetének áttekintése	200
<i>Horváth Kund</i>	

Hazai faipari kisvállalkozások gyártási és szervezettségi szintjét felmérő hatékonyságnövelő tanácsadó rendszere	206
<i>Suriné Lengyel Veronika, Magoss Endre</i>	
A hajdani MÁV Gyermekotthon (Kőszeg) huszártonyának szerkezeti megerősítése	217
<i>Hantos Zoltán</i>	
Handler Jakab klasszicista lakóépülete a soproni Várkerületen.....	229
<i>Tárkányi Sándor</i>	
Faszerkezetek Egyiptom korai piramisaiban	235
<i>Szabó Péter</i>	
Szemelvények a Sopron, Várkerület 34. számú üzletház építés- és tulajdonlástörténetéből	244
<i>Tárkányi Sándor</i>	
A Roth Gyula Erdészeti Szakközépiskola utcai homlokzatának 2019-2020 közötti helyreállítása.....	249
<i>Tárkányi Sándor</i>	
A Voronoi-szerkezetek bútorigipari felhasználása	254
<i>Boros Eszter</i>	
A tömördi Chernel-kúria bejárati kapujának restaurálása	259
<i>Tárkányi Sándor</i>	
Modularitás és érték	265
<i>Bodorkós Dániel, Zalavári József, Horváth Péter György</i>	
A Zichy-Meskó palota porcelánkabinetjének kétszárnyú ajtói	275
<i>Tárkányi Sándor</i>	

Handler Jakab klasszicista lakóépülete a soproni Várkerületen

229 / 229-234

Tárkányi Sándor^a

^a Soproni Egyetem Faipari Mérnöki és Kreatívipari Kar Kreatívipari Intézet, 9400 Sopron, Bajcsy-Zsilinszky u. 4. Email: tarkanyi.sandor@uni-sopron.hu

DOI: <https://doi.org/10.35511/978-963-334-541-2-22>

ABSZTRAKT

Handler Jakab kismartoni építőmester 1803 és 1828 között dolgozott Sopronban. Antikizáló, korai klasszicista stílusú lakóházait az 1810-es évek derekán alkotta meg. Egyik legmarkánsabb műve a Várkerület 88. számú lakóház, amely két korábbi, emeletes épület átépítésével és egy 2 méter széles, földszintes ház ráépítésével alakult ki. A Várkerület felőli, négytengelyű homlokzat emeleteit öt darab kétszintes, vájatolt toszkán félpillér fogja össze. Az első emeleti ablakok felett oromzatos szemöldökpárkány, a második emeletiek egyenes kőkerettel készültek. A földszinti nyílások tengelyei nem illeszkednek a felső ablakok vonalába, az egykori házak bejáratainak helyét őrzik.

Kulcsszavak: Sopron, Handler Jakab, Várkerület, klasszicizmus, műemlék, Fenntartható városok és közösségek

1. Bevezető gondolatok Handler Jakab építőmester soproni munkásságáról

Handler Jakab 1765. február 20-án született Kismartonban. Édesapja, Handler János (1739-1803) kőművesmesterként kereste kenyerét. Jakab atyja mellett kezdte el a mesterség elsajátítását, akinek halála után költözött át Sopronba. Itt városi kőművesmesterként indult a pályája, első munkái a városban egyszerű, földszintes épületek voltak. 1803 körül építette meg saját házát a Színház utca 17. szám alatt, 1805-ben a kópházi templomot újíttotta fel, 1806 és 1809 között a Széchenyi-palota építésében vett részt. 1809-1818 között az ún. kis megyeházat építette a Magyar-kapu mellett. Házainak építészeti formálását az antikizáló, kora

klasszicista szerkesztési elvek jellemezték (Winkler G., 1988). Az 1810-es évek derekán Handler több lakóépületet is tervezett Sopronban. 1814-ben készült a Várkerület 110. számú lakóház átépítése, egy évvel később a Várkerület 88. számú épület bővítése, átalakítása. Szintén 1815-ben valósult meg a II. Rákóczi Ferenc utca 29. és 47., valamint a Várkerület 63. számú lakóházak építése. Handler közreműködött a Hátsókapu 1. számú ház megvalósításánál is, amit később átalakítottak (Winkler G., 1988). Soproni munkásságának egyik legmarkánsabb alkotása a kétemeletes, négytengelyes homlokzatú, Várkerület 88. számú ház, amit a jelen

tanulmányban részletesebben ismertetek. Handler Jakab 1828-ig élt Sopronban, majd 1829-ben Győrbe költözött és feltehetően ott is halt meg. Halálának időpontja egyelőre sajnos ismeretlen.

2. A Várkerület 88. számú lakóház tulajdonosai 1776-tól 1939-ig

A mai épület helyén az 1776-os telekkönyv szerint három ingatlan állt. A jobb oldali keskenyebb, kb. 2 méter széles lehetett, míg a másik két telek két külön számon szerepelt, és ekkor már elég jelentősen be voltak építve (Thirring G., 1941). A jobb oldali telek tulajdonosa, Fürst Ferenc Jakab csizmadia 1741. szeptember 15-én vált polgárrá (Házi J., 1982). 1743-ban – még nőtlenül – házasságtörést követett el egy férjes asszonnyal, amiért 50 Ft büntetést kellett fizetnie. Később megházasodott, Anna Katalin nevű nejétől született fia, Antal, folytatta atyja mesterségét. Ő 1777. május 23-án nyerte el a polgárjogot. Fürst Ferenc Jakabot beválasztották a külső tanácsba, apja, Mátyás csizmadia és nagyapja, Jakab sajtókészítő pedig szintén beléptek a polgárok sorába.

A másik két ingatlan tulajdonosa 1776-ban Schindler János Gottlieb vaskereskedő, aki 1752. március 10-én esküdött fel polgárnak (Házi J., 1982), és még ugyanabban az évben május 16-án feleségül vette Éva Rozinát, néhai Kund Mihály kádár, valamint Éva lányát. János Gottlieb apja, György vaskereskedő szintén letette a polgáreskü, nagyapja, Gottlieb pedig a győri harmincadfiók vezetője volt.

Három évvel később a keskeny telek új birtokosra talált Spanitz János György csizmadia személyében, aki 1774. augusztus 12-én jutott polgárjoghoz (Házi J., 1982). Első neje Gertrúd volt, akinek halála után Anna Máriát,

Pinterits özvegyét vette el 1774. július 19-én. Spanitz János György szülei Spanitz Boldizsár kismartoni csizmadia és Éva voltak. A másik két ingatlan ekkor már egy szám alatt szerepelt a nyilvántartásban, mégpedig Schindler János Gottlieb neje, Rozina nevén. 1784-ben özv. Spanitz János Györgyné örökölte a kis ingatlant elhunyt férje után, míg a másik oldal tulajdonosa Schindler Lajos (feltehetően János Gottlieb fia), aki azonban nem lett polgár. 1790-ben a két méter széles ingatlant Oberlohr Mátyás kötélverő birtokolta, aki 1779. szeptember 13-án szerezte meg a polgárjogot (Házi J., 1982). Karolin nevű nejétől született fia, Károly előbb háztulajdonos, majd kötélverő, 1832. november 6-án nyerte el a polgárjogot. Oberlohr Mátyás apja, azonos névvel és mesterséggel az ausztriai Hohen-Ropersdorfból származott.

A másik ingatlan tulajdonosai 1790-ben Schindler János Gottlieb örökösei és dr. Ebner Lipót voltak – nyolc évvel később azonban már egy kézben volt a két tulajdon, dr. Donner János Zsigmond orvos személyében, aki 1796. augusztus 3-án lépett a polgárok sorába (Házi J., 1982). Dr. Donner János Zsigmond apja, Donner János vaskereskedő 1743. február 8-án esküdött fel polgárnak, szülei István rohonci kádár és Erzsébet voltak. János még ugyanazon év július 1-jén nőül vette Eleonórá, Leitner Ferenc külső tanácsos és vaskereskedő, valamint Zsuzsanna Katalin lányát. Mint külső tanácsos halt meg 1763. március 22-én, 48 éves korában. Fiuk, János Zsigmond nem követte apja mesterségét, orvos lett.

Az 1800-as telekkönyv szerint az épületek tulajdonosai Oberlohr Mátyás kötélverő és Donner Eleonóra, Donner János vaskereskedő felesége voltak. Tíz évvel később az Oberlohr árvák és Donner alezredes nevei

szerepeltek a telekkönyvi nyilvántartásban. 1814 körül Richter József kereskedő – aki a Várkerület 59. épületet birtokolta egy ideig – vásárolta meg az emeletes Donner-féle kereskedést. 1815-ben engedélyt kért a tanács-tól, hogy az ingatlant egy további emelettel bővíthesse, ugyanakkor két emeletet építhessen az Oberlohr árvák földszintes házára. A gyám a bővítéshez beleegyezését adta (Csatkai E.-Dercsényi D., 1956). A tervet Handler Jakab soproni építész készítette (MNL GYMSM SL Tjk. 3064.).

1830-ban az egységes homlokzattal ellátott, új épület még mindig két számon volt nyilvántartva, és két tulajdonos nevén szerepelt. A kisebbik tulajdonrész Oberlohr Károly költőverőé volt, míg a nagyobb fele Richter József kereskedő után Pfeneisel János kereskedőé lett, aki 1807. február 7-én tette le a polgáresküti (Házi J., 1982). Pfeneisel János – akinek szülei Pfeneisel Márton borsodi jobbágy és Mária voltak – 1827-ben külső tanácsos lett, majd 1831-ben megválasztották tribunus plebisnek. Húsz évvel később Oberlohr Károly továbbra is a kisebbik, Pfeneisel Katalin (feltehetően János neje) pedig a másik, nagyobb tulajdonrészt bírta.

Az 1885-ös telekkönyvi adatok alapján a nagyobb ingatlanulajdont már Spieszné Schwarz Franciska, míg a kisebbet idősebb Oberlohr Károly örökösei tulajdonolták. 1898-ban Böhm Edéné Schwarz Fanni, idősebb dr. Schwarz Miklós és Schwarz Antal nevén volt a ház nagyobbik fele, míg a kisebb Oberlohr Károly hagyatékát képezte. Öt évvel később azonban már csak egyetlen tulajdonosa volt az egész háznak: dr. Schwarz Miklós. 1920-ban az épületet dr. Schwarz Miklós örökösei bírták, tíz évvel később pedig Medgyesi Schwarz Miklós. 1932-ben az egyik boltban Reiber Jenő gyapjú-, kötött- és szövött áru raktára várta a vásárlókat (Címtár

1930-1932, 1932), a másikban Molnár Zoltán „Foto” szaküzlete kínálta portékáit (pl. Voigtländer fényképező gépeket, Satrap papírokat, lemezeket, filmeket, vegyszereket stb.).

1936-ban, amikor idősebb dr. Schwartz Miklós örököseinek a tulajdonában állt az épület, a három földszinti üzleten kívül további három lakást tartottak nyilván, nyolc szobával, amelyben összesen tíz fő élt (Heimler K., 1936). Három évvel később az épület özv. dr. Richter Viktorné Pintér Gizelláé volt. A Handler Jakab által 1815-ben épített, két-emeletes klasszicista lakóház 1953. január 26-án kapott egyedi műemléki védelmet.

3. Handler Jakab terve az épület 1815-ös átépítéséről

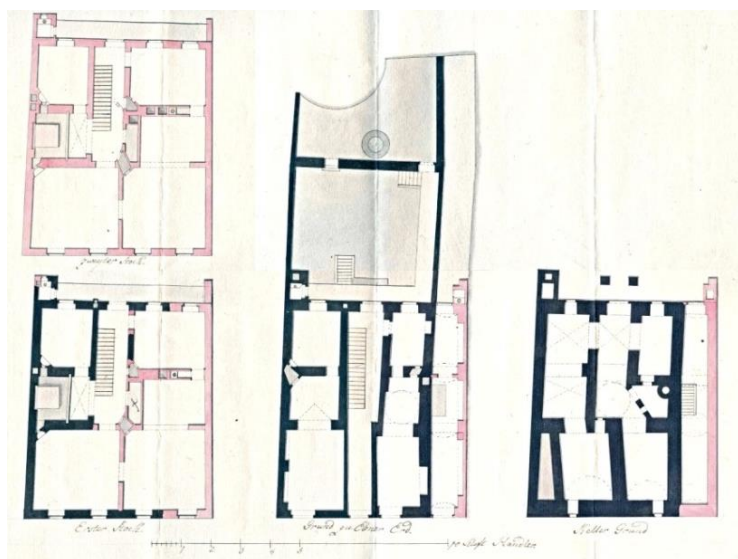
Handler az alaprajzok kialakításánál a meglévő, megmaradó falakat feketével, míg az új falazatokat rózsaszínnel színezte. A pince, földszint, I. és II. emelet alaprajzait szemlélve rekonstruálható az átépítés mértéke. Az Oberlohr árvák 2 méter széles épületét feltehetően elbontották, a helyén új pinceteret és földszinti üzletet alakítottak ki. A korábbi Donner-féle, emeletes épület pince- és földszinti falai megmaradtak. Az I. emeleten a jobb oldali tűzfal bontásával a helyiségeket további 2 méterrel bővítették, az Oberlohr árvák üzlete fölé. A II. emelet alaprajzi kiosztása az I. emeletit követte (lásd az 1. ábrán). A tervlapon középre rajzolt földszinti alaprajz a telkek teljes kiterjedését ábrázolja, amiből megállapítható, hogy a telken helyet kapott egy hátsó épület is, melynek bejárati fala a harmadik várfalon állt, és a középső, bástyával erősített várfalra támaszkodott. Az utcai homlokzat leírását Csatkai Endre híres munkájából (Csatkai E.-Dercsényi D., 1956) idézem az alábbiakban:

„Négytengelyes homlokzatát háromrészes főpárkány zárja le, alatta meanderes fríz. A második emeleti ablakok alatt övpárkány, egyúttal könyöklő, torzult meanderes frízzel, a földszint felett övpárkány. A két emeletet vágolt, tojásdíszes toszkán félpillérek fogják össze. A második emelet ablakai rövidebbek, kőkeretesek. Az első emeleti, kőkeretes ablakok oromzatos szemöldökpárkánya alatt két szélről két sas, a középső ablakoknál két-két angyal és fej; a könyöklőpárkány alatt fríz, tojásdad alakú rozettákból.”

Handler 1815-ben készült engedélyezési tervét a megvalósult állapottal összehasonlítva állíthatjuk, hogy a homlokzat finomabb részleteit az építőmester a kivitelezés során, illetve közben találta ki. A terven ugyanis nem szerepel a főpárkány alatti meanderes fríz, a második emeleti ablakok övpárkánya alatti torzult meanderes fríz, az első emeleti abla-

kok mellvédjeiben és oromzataiban található díszek stb. (lásd a 2. ábrán). A nyílások helyét a tervező a homlokzati rajzon feketére festette, ezért a beépített nyílászárók osztásrendjéről, rajzolatáról a tervből nem kapunk információt. Az emeleti ablakok szigorú, négytengelyes rendjéből a földszinti üzletek szegmensíves ajtóit esetlegességükkel kilóg-nak, aminek az oka a korábbi épület üzletbe-járataihoz való ragaszkodás lehetett.

Ezt a szemmel látható hibát a tervező egy vászonárnyékoló berajzolásával igyekezett palástolni. Minden bizonnyal a bekerülési költségek „optimalizálása” miatt maradt ilyen a földszinti nyíláskiosztás, de az is elképzelhető, hogy a földszinten az átépítés alatt is működtek az üzletek. Az udvari homlokzat mindkét emelete előtt kőkonzolokon nyugvó nyitott erkély készült, pálcás vaskor-láttal.

1. ábra. Handler Jakab alaprajzokat tartalmazó tervlapja a Várkerület 88. számú épület bővítésére 1815-ből (Forrás: MNL GYMSM SL Tjk. 3064.)

2. ábra. Handler Jakab tervlapja a Várkerület 88. számú épület homlokzatáról, 1815-ből (Forrás: MNL GYMSM SL Tjk. 3064.)

4. Epilógus

Richter József kereskedő egy évvel később újabb kérelemmel fordult az engedélyező hatósághoz, ezúttal a várárokban lévő épületet alakította át emeletes házzá (MNL GYMSM SL XXIV. 534.). A tervet Hild Vencel építőmester készítette. Csatkai így írt a házról (Csatkai E.-Dercsényi D., 1956):

„Az udvari épület négytengelyes. Az emeleten könyöklő-párkányos, levélkonzolon nyugvó egyenes szemöldökpárkányos, kőkeretes ablakok. A földszinten az első és harmadik tengelyben kőkeretes ajtók, a másik kettőben fülkeszerű mélyedésben elhelyezett két kis szögletes ablak, a második tengelyben oroszlánfejes kőkút”.

A külső és a középső várfal közötti zwingerre (falszorosra) épült korábbi, földszintes házat Hild terve alapján egy emelet-

tel bővítették. A földszinten (az egykori vi-
zesárok szintjén) kamrát, raktárat, mosodát és pincét alakítottak ki. Az új szinten lévő konyhába néhány lépcsőfokon keresztül lehetett feljutni, ahonnan a várfal felé egy kamra, balra pedig egy-egy szoba nyílt. Számomra nagy kérdés, hogy az építtető az udvari épület bővítésére miért nem az 1815-ben megbízott tervezőt, Handler Jakabot választotta. Mi lehetett az oka annak, hogy egy évvel később egy másik tervezőt kért fel a feladat elvégzésére? Talán Handler nem vállalta el a munkát, vagy az építkezés befejezése után a megbízó bizalma fogyott el? A választ sajnos jelenleg nem tudjuk, de azt igen, hogy Handler Jakab 1829-ben Győrbe költözött, és 25 évnyi praxist maga mögött hagyva Sopronban többet nem épített. Jelenlegi állapotot a 3. ábra mutatja.

3. ábra. A Várkerület 88. számú épület utcai homlokzata 2011-ben (forrás: szerző)

Szerzői nyilatkozatok

Tárkányi Sándor – szerző.

Referenciák

- Winkler G., 1988. *Sopron építészete a 19. században*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 35-39, 203.
- Thirring G., 1941. *Sopron házai és háztulajdonosai 1734-től 1939-ig*. Sopron: Székely és Társa Könyvnyomdája. 43.
- Házi J., 1982. *Soproni polgárcsaládok 1535-1848*. Budapest: Akadémiai kiadó. 474, 798, 858, 710, 350, 113.
- Csatkai E., Dercsényi D., 1956. *Sopron és környéke műemlékei*. Budapest: Akadémiai kiadó. 316.
- Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megyei Soproni Levéltára, Tjk. 3064.
- Sopron szab. kir. város „Civitas fidelissima” és Sopronvármegye Általános Címtára és útmutatója 1930-1932*. Sopron: Székely és Társa könyvnyomdája. 128, 141.
- Heimler K., 1936. *Sopron topográfiája*. Sopron: Röttig-Romwalter Nyomda Bérlei. 136.
- Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megyei Soproni Levéltára, IV.B.1403.c, Sopron Város Tanácsának iratai, Acta Politica et Oeconomica Fasc. XXIV. No. 534.

Jakab Handler's classicist residential building in the Várkerület district of Sopron

Abstract

Jakab Handler, a master builder from Kismarton, worked in Sopron between 1803 and 1828. He created his antique-style, early classicist-style residential buildings in the mid-1810s. One of his most striking works is residential building number 88 in the Várkerület district, which was formed by rebuilding two previous, two-story buildings and adding a 2-meter-wide, single-story house on top. The floors of the four-axis facade facing the Várkerület district are connected by five two-story, fluted Tuscan half-pillars. The windows on the first floor have a gabled cornice above them, while those on the second floor have straight stone frames. The axes of the ground-floor openings do not fit into the lines of the upper windows, preserving the location of the entrances of the former houses.

Keywords: Sopron, Jakab Handler, Várkerület, classicism, monument, Sustainable cities and communities